

Noordzijdseweg 225 te Polsbroek (gemeente Lopik)

Een Bureauonderzoek

**I.S.J. Beckers
J.A.G. van Rooij**



Colofon

ADC Rapport 2651

Noordzijdseweg 225 te Polsbroek (gemeente Lopik)
Een Bureauonderzoek

Auteurs: I.S.J. Beckers, en J.A.G van Rooij

In opdracht van: ARCO Architecten BNA

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, 14 april 2011

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'R.M. van der Zee', with a stylized flourish at the end.

Autorisatie:
R.M. van der Zee

ISBN 978-94-6064-642-3

ADC ArcheoProjecten
Tel 033-299 81 81
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Fax 033-299 81 80
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied	4
Samenvatting	5
1 Inleiding	7
2 Doelstelling en vraagstelling	7
3 Methodiek bureauonderzoek	7
4 Resultaten bureauonderzoek	8
4.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik	8
4.2 Beschrijving huidig gebruik	8
4.3 Beschrijving van de historische situatie, ondergrondse bouwhistorische waarden en mogelijke verstoringen	8
4.4 Beschrijving van bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden	10
4.5 Gespecificeerde verwachting (LS05)	12
5 Conclusies	12
6 Aanbeveling	13
Literatuur	13
Geraadpleegde websites	13
Lijst van afbeeldingen en tabellen	14

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied

Provincie:	Utrecht
Gemeente:	Lopik
Plaats:	Polsbroek
Toponiem:	Noordzijdseweg 225
Kadastrale gegevens:	Kadastrale gemeente Lopik, sectie D, perceelnummer 0022
Kaartblad:	31 E
Oppervlakte plangebied	2275 m ²
Coördinaten:	121.576 / 445.302 121.596 / 445.261 121.564 / 445.242 121.531 / 445.274
Bevoegde overheid:	Gemeente Lopik
Deskundige namens de bevoegde overheid:	Mevr. J. de Jong
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):	45090
ADC-projectcode:	4130139
Periode van uitvoering:	Februari 2011
Beheer en plaats documentatie:	ADC ArcheoProjecten bv, Amersfoort
Beheer en plaats digitale documentatie (e-depot):	http://persistent-identifier.nl/?identifier=urn:nbn:nl:ui:13-u3c-1dh



Samenvatting

In opdracht van ARCO Architecten BNA heeft ADC ArcheoProjecten een bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Noorzijdseweg 225 in Polsbroek (gemeente Lopik). In het plangebied zal het bestaande garagebedrijf gesloopt worden en zullen twee woningen gebouwd worden. Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van een projectprocedure ten behoeve van een wijziging in het bestemmingsplan en een aanvraag van een bouwvergunning en was noodzakelijk om te bepalen of bij de voorgenomen activiteiten de kans bestaat dat archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

Op basis van historisch kaartmateriaal kan worden afgeleid dat het plangebied deel uitmaakt van een ontginningslint. In de bovengrond en ondiepe ondergrond van het plangebied kunnen daarom archeologische resten verwacht worden uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd in de vorm van ophogingspakketten en huisplaatsen. Deze resten zullen echter verstoord zijn door bouwactiviteiten in de vorige eeuw en door het aanbrengen van een oppervlakteverharding.

Omdat het plangebied zich direct ten noorden van de Benschopse meandergordel bevindt, kunnen daarnaast in de diepere ondergrond archeologische resten uit het Mesolithicum en Neolithicum op ca. 3 m –mv worden verwacht. Eventuele resten in de oeverafzettingen van deze meandergordel worden alleen beperkt verstoord door het aanbrengen van heipalen.

ADC ArcheoProjecten adviseert, als de verstoringsdiepte beperkt blijft tot 2 m –mv, om het terrein vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Voor het aanbrengen van heipalen geldt een uitzondering omdat de grondverstoring van deze werkzaamheden beperkt is. Het is echter niet volledig uit te sluiten dat binnen het onderzochte gebied toch nog archeologische resten voorkomen. Het verdient daarom aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 53 van de Monumentenwet.

Als tijdens toekomstige werkzaamheden in het plangebied een bodemverstoring van dieper dan 2 m -mv plaatsvindt dient een inventariserend veldonderzoek door middel van een verkennend booronderzoek uitgevoerd te worden, zodat de precieze diepteligging van de meandergordelafzettingen van de Benschopse meandergordel kan worden bepaald. Hierbij geldt wederom een uitzondering voor heiwerkzaamheden.

Het selectiebesluit van de gemeente Lopik luidt echter dat in het plangebied een inventariserend veldonderzoek door middel van een karterend booronderzoek uitgevoerd moet worden om vast te stellen of er sprake is van de aanwezigheid van archeologische waarden.



Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Tijd in jaren	
Nieuwe tijd	1500 - heden	
Middeleeuwen:	450 – 1500 na Chr.	
Late Middeleeuwen		1050 - 1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen		450 - 1050 na Chr.
Romeinse tijd:	12 voor Chr. – 450 na Chr.	
Laat-Romeinse tijd		270 - 450 na Chr.
Midden-Romeinse tijd		70 - 270 na Chr.
Vroeg-Romeinse tijd		12 voor Chr. - 70 na Chr.
IJzertijd:	800 – 12 voor Chr.	
Late IJzertijd		250 - 12 voor Chr.
Midden-IJzertijd		500 - 250 voor Chr.
Vroege IJzertijd		800 - 500 voor Chr.
Bronstijd:	2000 - 800 voor Chr.	
Late Bronstijd		1100 - 800 voor Chr.
Midden-Bronstijd		1800 - 1100 voor Chr.
Vroege Bronstijd		2000 - 1800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):	5300 – 2000 voor Chr.	
Laat-Neolithicum		2850 - 2000 voor Chr.
Midden-Neolithicum		4200 - 2850 voor Chr.
Vroeg-Neolithicum		5300 - 4200 voor Chr.
Mesolithicum (Midden-Steentijd):	8800 – 4900 voor Chr.	
Laat-Mesolithicum		6450 - 4900 voor Chr.
Midden-Mesolithicum		7100 - 6450 voor Chr.
Vroeg-Mesolithicum		8800 - 7100 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):	tot 8800 voor Chr.	
Laat-Paleolithicum		35.000 - 8800 voor Chr.
Midden-Paleolithicum		300.000 – 35.000 voor Chr.
Vroeg-Paleolithicum		tot 300.000 voor Chr.

Bron: Archeologisch Basis Register 1992



1 Inleiding

In opdracht van ARCO Architecten BNA heeft ADC ArcheoProjecten een bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Noordzijdseweg 225 in Polsbroek (gemeente Lopik). In het plangebied zal het bestaande garagebedrijf gesloopt worden en zullen twee woningen gebouwd worden. Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van een projectprocedure ten behoeve van een wijziging in het bestemmingsplan en een aanvraag van een bouwvergunning was noodzakelijk om te bepalen of bij de voorgenomen activiteiten de kans bestaat dat archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

Het bureauonderzoek is uitgevoerd in februari 2011 door: I.S.J. Beckers (archeoloog), J.A.G. van Rooij (prospector), en R.M. van der Zee (senior prospector).

2 Doelstelling en vraagstelling

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte archeologische waarden, binnen een omschreven gebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde, archeologische verwachting.

De volgende onderzoeksvragen zijn opgesteld:

- Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn:

- In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van de geplande bodemingreep?
- Hoe kan deze verstoring door planaanpassing tot een minimum worden beperkt?

Indien de archeologische waarden niet kunnen worden behouden:

- Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?

3 Methodiek bureauonderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2 Landbodems, protocol 4002 Bureauonderzoek.

Het bureauonderzoek bestaat uit de volgende elf processtappen:

1. Afbakenen plan- en onderzoeksgebied en vaststellen consequenties van mogelijk toekomstig gebruik;
2. Aanmelden onderzoek bij Archis;
3. Vermelden (en toepassen) overheidsbeleid;
4. Beschrijven huidig gebruik;
5. Beschrijven historische situatie en mogelijke verstoringen;
6. Beschrijven mogelijke aanwezigheid bouwhistorische waarden in de ondergrond;
7. Beschrijven bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden;
8. Opstellen gespecificeerde verwachting;
9. Opstellen standaardrapport bureauonderzoek;
10. Afmelden onderzoek bij Archis: overdracht onderzoeksgegevens;
11. Aanleveren digitale gegevens bij e-Depot.

De processtappen 1 tot en met 7 leveren gegevens op basis waarvan processtap 8, de gespecificeerde verwachting wordt opgesteld. De gespecificeerde verwachting kan worden beschouwd als een belangrijke conclusie van het bureauonderzoek, omdat hierin wordt



aangegeven of, en zo ja, welke archeologische waarden worden verwacht, indien relevant weergegeven op een kaart.

De resultaten van processtappen 1 tot en met 8 worden behandeld in de paragrafen 4.1 tot en met 4.5. Processtap 9 resulteert in het voorliggende rapport. De processtappen 10 en 11 hebben betrekking op het voor derden openbaar maken van de resultaten van het bureauonderzoek bij onder meer Archis en het e-Depot.

4 Resultaten bureauonderzoek

4.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik

Het plangebied ligt in Polsbroek, ten noorden van de Noordzijdseweg ter hoogte van nummer 225 en heeft een oppervlakte van 2275 m². De exacte locatie is weergegeven in afbeeldingen 1 en 2. De noord- en oostgrens van het plangebied wordt gevormd door een sloot. De westzijde van het plangebied wordt begrensd door een sloot en het terrein van de Noordzijdseweg 223c. De Noordzijdseweg vormt de zuidgrens van het plangebied.

Van het plangebied zelf zijn onvoldoende archeologische en aardkundige gegevens beschikbaar om een uitspraak te kunnen doen over de archeologische verwachting. Daarom zijn tevens gegevens betrokken uit de directe omgeving, waarmee het onderzoeksgebied kan worden gedefinieerd als het deel van het ontginningslint van Benschop-Polsbroek, dat zich binnen een straal van ca. 1000 m rondom het plangebied bevindt.

In het plangebied zijn twee woningen gepland. Eerst zal het garagebedrijf in het plangebied worden gesloopt. Daarna zal het perceel opgesplitst worden in twee delen en zullen twee woningen in het plangebied worden gebouwd. Elke woning zal een oppervlakte van 140 m² beslaan. De woningen zullen voorzien worden van een kruipruimte en de te plaatsen funderingen zullen de bodem tot ca. 90 cm –mv verstoren. De woningen zullen gefundeerd worden op heipalen, tot in de pleistocene ondergrond. De voorgenomen ingreep is weergegeven in afb. 2.

De consequentie van de voorgenomen ingreep is dat eventuele waardevolle archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

4.2 Beschrijving huidig gebruik

Het plangebied is momenteel in gebruik als garagebedrijf. De bebouwing is geconcentreerd aan de noordwestelijke zijde van het plangebied. Ten zuiden van de bebouwing is een verharding met stelconplaten aangebracht; dit gedeelte is in gebruik als parkeerplaats. Het oostelijke deel van het plangebied is verhard en is in gebruik als opstelplaats van auto- en vrachtwagenonderdelen. Het pakket van oppervlakteverhardingen is ca. 50 cm dik. Het garagegebouw is gefundeerd op een fundering van ca. 1 m dik. Tijdens de installatie van de oppervlakteverharding is een pakket zand van ca. 20 cm dik opgebracht.¹

4.3 Beschrijving van de historische situatie, ondergrondse bouwhistorische waarden en mogelijke verstoringen

De historische situatie is op verschillende kaarten als volgt:

Bron	Historische situatie
Nederlandse Plaatsnamen, Herkomst en Historie ²	Pulsebroch, 1155
Den Nederlandse Landspieghel uit 1599 ³	Polsbroek en de Benschopperwetering afgebeeld.
Atlas Novus, kaart Ultrajectum uit 1635 ⁴	Noordzijdseweg weergegeven.
Kadastrale minuut uit 1811-32 ⁵	Bouwland

¹ Mondelinge informatie bewoners Noordzijdseweg 225.

² Van Berkel & Samplonius 2007.

³ Heyns 1599.

⁴ Blaeu 1645.



Bron	Historische situatie
Topografische kaart uit 1838-49 ⁶	Bouwland
Bonnekaart uit 1876-1925 ⁷	Bouwland
Topografische kaart uit 1936 ⁸	Bouwland
Topografische kaart uit 1958 (afb. 3) ⁹	Bebouwing op de locatie van het garagebedrijf.
Topografische kaart uit 1969 ¹⁰	Noordzijdseweg 223b en een kleiner gebouw op de locatie van het garagebedrijf gebouwd.
Topografische kaart uit 1981-1989 ¹¹	Het gebouw op de locatie van het garagebedrijf is uitgebreid.
KennisInfrastructuur CultuurHistorie (KICH) ¹²	Polsbroekerdam is een cope-ontginning uit ca. 1000-1500
Cultuurhistorische waardenkaart provincie	Geen additionele informatie.

De naam Polsbroek wordt voor het eerst genoemd in een oorkonde uit 1155 onder de naam Pulsebroch. De naam is een samenstelling van 'broek' (broekland, drassig moerasland) en 'pols' (laag van aaneengestrengeld vlotkruid en waterplanten op een moeras). De plaatsnaam geeft dus een indicatie dat het dorp in een nat moerasland is ontstaan.¹³

In de eerste helft van de 12^e eeuw n. Chr werd de Lopikerwaard ontgonnen. De ontginningsvorm was een zogenaamde 'cope-ontginning'. Gebieden werden verkocht door de landheer aan de ontginners met de voorwaarde dat de gebieden ook echt ontgonnen werden. De ontginningsblokken werden vervolgens opgedeeld in regelmatige percelen met een vaste afmeting. Het ontginningsblok van Polsbroek is ontgonnen vanaf de Benschopperwetering.¹⁴

Op de Nederlandste Landspieghel uit 1599, gemaakt door Zacharias Heyns, zijn Polsbroek en een weg langs de Benschopperwetering afgebeeld. De Noordzijdseweg is op de kaart van Blaeu uit 1635 weergegeven.

Op de oudste gedetailleerde kaart van het plangebied, de kadastrale minuutkaart uit het begin van de 19^e eeuw, is het plangebied als bouwland weergegeven. Het plangebied bleef tot de 20^e eeuw in gebruik als bouwland. In de periode tussen 1936 en 1958 kreeg het plangebied een andere bestemming en werd op de locatie van het huidige garagegebouw een groot (garage)gebouw gerealiseerd (afb. 3). In de periode tussen 1958 en 1969 werd het gesloopt en daarna werd op de locatie van het huidige garagegebouw een woning gebouwd. In deze periode werd ook de woning op de Noordzijdseweg 223c gebouwd. In de periode tussen 1969 en 1981 werd de huidige bebouwing gerealiseerd. De vroegere bebouwing was op heipalen gefundeerd.

⁵ Kadaster 1811-1832.

⁶ Wolters-Noordhoff 1990.

⁷ Bureau Militaire verkenningen 1876-1925.

⁸ Topografische Dienst Nederland 1936-1989.

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid.

¹² <http://www.kich.nl>

¹³ Van Berkel & Samplonius 2007.

¹⁴ Haartsen 2009.



4.4 Beschrijving van bekende archeologische en aardwetenschappelijke waarden

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het plangebied:

Bron	Informatie
Geologie ¹⁵	Formatie van Echteld, komafzettingen met daarin vertand Hollandveen Laagpakket van de Formatie van Nieuwkoop. (f3k)
Geomorfologie ¹⁶	Ontgonnen veenvlakte (1M46)
Bodemkunde ¹⁷	Bosveen, eutroof broekveen, grondwatertrap II (kVb II)
Meandergordels ¹⁸	Het plangebied ligt net buiten de Benschopse meandergordel uit 6386-4125 v. Chr.
Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) ¹⁹	Plangebied is relatief diepgelegen (ca. 1,4 m –Nap).

Tijdens de laatste ijstijd, het Weichselien, lag het onderzoeksgebied onder invloed van vlechtende riviersystemen. Hierdoor werden grove zanden en grinden afgezet, de Formatie van Kreftenheye²⁰, die vervolgens over een groot gebied afgedekt werden door een dunne, grijze, zandige tot siltige klei met inschakeling van grove zandkorrels. Dit materiaal, ook wel aangeduid als oude rivierklei of de Laag van Wijchen, is vaak kalkarm of kalkloos en bevat, als gevolg van de aanwezigheid van organogene bestanddelen, vrij veel organische stof. Deze oude rivierklei wordt gerekend tot de Formatie van Kreftenheye en de sedimentatie hiervan vond plaats vanaf het Allerød tot aan het Preboreaal.²¹

Sinds het begin van het Holoceen (ca. 9700 v. Chr.) stromen de grote rivieren (Rijn en Maas) door het gebied. De zandige afzettingen van de Formatie van Kreftenheye worden bedekt door een afwisseling fluviatiele zanden en kleien van de Formatie van Echteld en veen van de Formatie van Nieuwkoop. Direct ten zuiden van het plangebied bestaat de basis van dit pakket uit zandige afzettingen van een oude rivierloop, die zich in pleistocene rivierafzettingen van de Formatie van Kreftenheye heeft ingesneden. Deze rivierloop staat bekend onder de naam Benschopse meandergordel.²² Deze rivierloop was actief tussen 6386-4125 v. Chr (Vroeg-Atlanticum)²³ en de beddingafzettingen hiervan worden verwacht op een diepte van 4 tot 7 m beneden NAP. Hierboven bevindt zich een afwisseling van geul- en oeverafzettingen (zand en siltige klei) en veenlagen. In het plangebied is waarschijnlijk tijdens de sedimentatie van de Benschopse meandergordel voornamelijk komklei afgezet.

Na de sedimentatie van de Benschopse meandergordel trad een periode van geringe fluviatiele activiteit aan waarin voornamelijk veenvorming plaatsvond in de Lopikerwaard. Vanaf ongeveer het begin van de jaartelling werden echter weer opnieuw fluviatiele afzettingen gevormd in het gebied. Het gaat hier om komklei, die als een dunne laag over het gehele gebied is afgezet.

In bosveen- en eutrofe broekveengronden bestaat de humushoudende bovengrond uit een kleidek van 15 tot 30 cm dik zonder eerdlaag. Omdat in het hele plangebied een oppervlakteverharding is aangebracht, zal dus de humeuze bovengrond hierdoor geheel verstoord geraakt zijn. Het onderliggende veenpakket is enkele meters dik.

Op het Actuele Hoogtebestand Nederland (AHN, zie afb. 4) is te zien dat het plangebied in een relatief laaggelegen gebied ligt, op ca. 1,4 m –NAP. Door de ontginning van de Lopikerwaard is het veenpakket waarschijnlijk ingeklonken en trad verlaging van het maaiveld op. Op het AHN is de locatie van de Benschopse meandergordel en enkele crevasses goed zichtbaar. Door verschillen in klink zijn deze hoger in het landschap komen te liggen.

¹⁵ Alterra 2003.

¹⁶ Verbraeck 1966.

¹⁷ Harbers 1981.

¹⁸ Berendsen & Stouthamer 2001.

¹⁹ <http://www.ahn.nl/viewer>

²⁰ De gebruikte formatienamen zijn die conform De Mulder, *et al.* 2003.

²¹ Verbraeck 1970.

²² Ibid.

²³ Berendsen & Stouthamer 2001. appendix 3



In het onderzoeksgebied zijn de volgende archeologische (indicatieve) waarden vastgesteld:

Bron	Omschrijving
Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW)	Middelhoge indicatieve archeologische waarde
Archeologische beleidsadvieskaart gemeente Lopik ²⁴	Categorie 3: oud ontginningslint, archeologische resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd.
Archeologische Monumenten Kaart (AMK) waarnemingen ARCHISII (Archeologisch Informatie Systeem)	AMK-terreinen 12029, 12031 en 12033, huisterpen. 402067, 402068, 402069, 402128, 402129, huisterpen
onderzoeksmeldingen ARCHISII	12240, herwaardering Archeologische MonumentenKaart Utrecht.
Archeologische Kroniek Provincie Utrecht	Geen meldingen in Polsbroek

De ligging van deze waarden is weergegeven in afb. 5.

In de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarde (IKAW) wordt het plangebied in een gebied met middelhoge archeologische verwachting ingedeeld. In de IKAW krijgen namelijk alle vroeg-holocene meandergordels, en dus ook de Benschopse, een middelhoge archeologische verwachting. Hoewel de Benschopse meandergordel ten zuiden van het plangebied is afgebeeld op de paleomeandergordelkaart, heeft de grove schaal van de IKAW geresulteerd in een middelhoge archeologische verwachting van het plangebied.²⁵

Op de archeologische beleidsadvieskaart van de gemeente Lopik is het plangebied in categorie 3 ingedeeld.²⁶ Deze categorie bestaat uit ontginningslinten en in deze categorie worden voornamelijk archeologische resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd verwacht.

In het onderzoeksgebied zijn in ARCHIS II, het Archeologische InformatieSysteem, inderdaad alleen archeologische waarden uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd bekend. Het betreft hier huisplaatsen op terpen.

De huisplaatsen waren allemaal ingedeeld als een terrein van archeologische betekenis op de Archeologische MonumentenKaart van de provincie Utrecht. In 2005 zijn de terreinen opnieuw gewaardeerd door middel van een uitgebreid bureauonderzoek en een veldinspectie.

Op een locatie aan de Noordzijdeweg, ca. 400 m ten westen van het plangebied, is toentertijd ook een booronderzoek verricht om de gaafheid van de ophoging en de huisplaats te onderzoeken. Hieruit bleek dat het ophogingspakket nog grotendeels intact was en door enkele vondsten van middeleeuws aardewerk in de basis van dit pakket is duidelijk geworden dat de ophoging in de Late Middeleeuwen is opgeworpen. Daarop is de archeologische waarde van het terrein bijgesteld naar een zeer hoge archeologische waarde.²⁷

Op 600 en 850 m ten westen van het plangebied aan de Noordzijdseweg zijn ook twee verhoogde huisplaatsen bekend en deze terreinen zijn in 2005 door middel van een veldinspectie onderzocht. Waarschijnlijk zijn door (sub)recente bebouwingen deze terpen deels verstoord geraakt. Omdat er toch nog archeologische resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd verwacht worden is besloten dat deze AMK-terrein een hoge archeologische waarde behouden.²⁸

De huisplaatsen in het oosten van het onderzoeksgebied, op ca. 400, 650, 800, 1000 en 1050 m ten oosten van het plangebied, zijn op de IKAW ingedeeld in een zone met middelhoge verwachting. In 2005 besloten om van de AMK-terreinen waarnemingen te maken zodat de locatie van de terpen bekend blijft. De IKAW was destijds namelijk het leidende beleidsinstrument en de middelhoge verwachtingswaarde beschermde de voormalige AMK-terrein tegen bodemverstoringen. De terpen dateren uit de Late Middeleeuwen of Nieuwe tijd.²⁹

²⁴ Alkemade, *et al.* 2010.

²⁵ Berendsen & Stouthamer 2001.

²⁶ Alkemade, *et al.* 2010.

²⁷ Onderzoeksmelding 12240 en AMK-terrein 12033, Koop, *et al.* 2004.

²⁸ AMK-terreinen 12031 en 12029, *Ibid.*

²⁹ Waarnemingen 402067, 402068, 402069, 402128 en 402129.



4.5 Gespecificeerde verwachting (LS05)

Op basis van historisch kaartmateriaal kan worden afgeleid dat het plangebied deel uitmaakt van een ontginningslint. In de bovengrond en ondiepe ondergrond van het plangebied kunnen daarom archeologische resten verwacht worden uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd in de vorm van ophogingspakketten en huisplaatsen. Deze resten zullen echter verstoord zijn door bouwactiviteiten in de vorige eeuw en door het aanbrengen van een oppervlakteverharding.

Omdat het plangebied zich direct ten noorden van de Benschopse meandergordel bevindt, kunnen daarnaast in de diepere ondergrond archeologische resten uit het Mesolithicum en Neolithicum op ca. 3 m –mv worden verwacht. Vindplaatsen uit deze perioden worden gekenmerkt door een vondststrooiing van kleine fragmenten vuursteen en aardewerk. Vanwege de relatief diepe ligging van de Benschopse meandergordel zal een vindplaats uit het Mesolithicum en Neolithicum een relatief slechte archeologische zichtbaarheid hebben. De kans op het aantreffen van een vindplaats uit het Mesolithicum of Neolithicum in het plangebied is dus zeer klein.

5 Conclusies

De in de Inleiding gestelde onderzoeksvragen kunnen op basis van de bereikte resultaten als volgt worden beantwoord:

Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig en, zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard, datering en waardestelling hiervan?

In het plangebied kunnen in de bovengrond archeologische resten verwacht worden uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. Deze resten zullen verstoord zijn geraakt door de bouwactiviteiten in het plangebied in de 20^e eeuw en het aanbrengen van oppervlakteverhardingen.

In de ondergrond van het plangebied kunnen archeologische resten uit het Mesolithicum en Neolithicum aanwezig zijn vanaf ca. 3 m –mv.

In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van de geplande bodemingreep?

De potentiële archeologische resten uit het Mesolithicum en Neolithicum kunnen nog verstoord worden door het plaatsen van heipalen. Door heiwerkzaamheden zal de archeologische informatie van een mogelijke vindplaats bewaard blijven en daarom betreft het hier een in archeologisch opzicht beperkte bodemverstoring.

Hoe kan deze verstoring door planaanpassing tot een minimum worden beperkt?

De potentiële waarden uit het Mesolithicum en Neolithicum kunnen al door eerdere heiwerkzaamheden verstoord geraakt zijn. Omdat bovendien het aanbrengen van heipalen in een beperkte bodemverstoring resulteert, is geen planaanpassing noodzakelijk. Toch kan door middel van het uitboren van de heigaten verdere verstoring van deze potentiële archeologische waarden voorkomen worden.

Indien de eventuele archeologische waarden niet kunnen worden behouden: Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?

Er is geen vervolgonderzoek noodzakelijk als de verstoringsdiepte, uitgezonderd de heiwerkzaamheden, beperkt blijkt tot 2 m –mv. Als in het plangebied een diepere bodemverstoring gaat plaatsvinden, kan door middel van een verkennend booronderzoek de diepteligging van meandergordelafzettingen van de Benschopse meandergordel bepaald worden.



6 Aanbeveling

ADC ArcheoProjecten adviseert als de verstoringsdiepte beperkt blijft tot 2 m –mv om het terrein vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Voor het plaatsen van heipalen geldt een uitzondering omdat de grondverstoring van deze werkzaamheden beperkt is. Het is echter niet volledig uit te sluiten dat binnen het onderzochte gebied toch nog archeologische resten voorkomen. Het verdient daarom aanbeveling om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in artikel 53 van de Monumentenwet.

Als tijdens toekomstige werkzaamheden in het plangebied een bodemverstoring van dieper dan 2 m -mv plaatsvindt dient een inventariserend veldonderzoek door middel van een verkennend booronderzoek uitgevoerd te worden, zodat de precieze diepteligging van de meandergordelafzettingen van de Benschopse meandergordel kan worden bepaald. Hierbij geldt wederom een uitzondering voor heiwerkzaamheden.

Het selectiebesluit van de gemeente Lopik luidt echter dat in het plangebied een inventariserend veldonderzoek door middel van een karterend booronderzoek uitgevoerd moet worden om vast te stellen of er sprake is van de aanwezigheid van archeologische waarden.

Literatuur

- Alkemade, M., B. Brugmans, M. Gouw, K. Klerks & C. Visser**, 2010: *Archeologiebeleid gemeente Lopik, Ontwikkeld in samenwerking met de gemeenten Montfoort, Oudewater en Woerden*. Amersfoort (Vestigia-rapport 672).
- Alterra**, 2003: *Digitale Geomorfologische Kaart van Nederland*.
- Berendsen, H.J.A & E. Stouthamer**, 2001: *Paleogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*. Assen.
- Van Berkel, G. & K. Samplonius**, 2007: *Nederlandse plaatsnamen, herkomst en historie*. Utrecht.
- Blaeu, J.W.**, 1645: *Theatrum Orbis Terrarum Sive Atlas Novus*.
- Bureau Militaire verkenningen**, 1876-1925: *Bonnekaart, Tienhoven, Blad 484, schaal 1:25.000*.
- Haartsen, A.**, 2009: *Ontgonnen Verleden, regiobeschrijvingen provincie Utrecht*. Ede (rapport DK 2009/dk116-G).
- Harbers, P.**, 1981: *Bodemkaart van Nederland: schaal 1:50.000: Blad 38 Oost Gorinchem*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Heyns, Z.**, 1599: *De Nederlandtschen Landspiegel, In Rijme Gestelt*. Amsterdam.
- Kadaster**, 1811-1832: *Oorspronkelijke aanwijzende tafel der grondeigenaren en der ongebouwde en gebouwde vaste eigendommen, [gemeente], [plaats], Sectie [Nummer], Blad [nummer]*.
- Koop, P.J.M., H. van Dijk, R.J.M. van Genabeek & S. van der Loo**, 2004: *Herwaardering Archeologische Monumentenkaart Provincie Utrecht. Laatmiddeleeuwse terreinen*. Utrecht (BAAC-rapport 04.279).
- De Mulder, E.F.J., M.C. Geluk, I. Ritsema, W.E. Westerhof & Th.E. Wong** (red.), 2003: *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten (Geologie van Nederland deel 7).
- Topografische Dienst Nederland**, 1936-1989: *Topografische Kaart van Nederland, schaal 1:50.000*.
- Verbraeck, A.**, 1966: *Geologische Kaart van Nederland: schaal 1:50.000: Blad 38 Oost Gorinchem*. 's-Gravenhage).
- Verbraeck, A.**, 1970: *Toelichting bij de geologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, blad Gorinchem Oost (380)*. Opname o.l.v. A. Verbraeck. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.
- Wolters-Noordhoff, Atlasproducties**, 1990: *Grote Historische Atlas van Nederland, deel 1 West-Nederland 1839-1859*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.

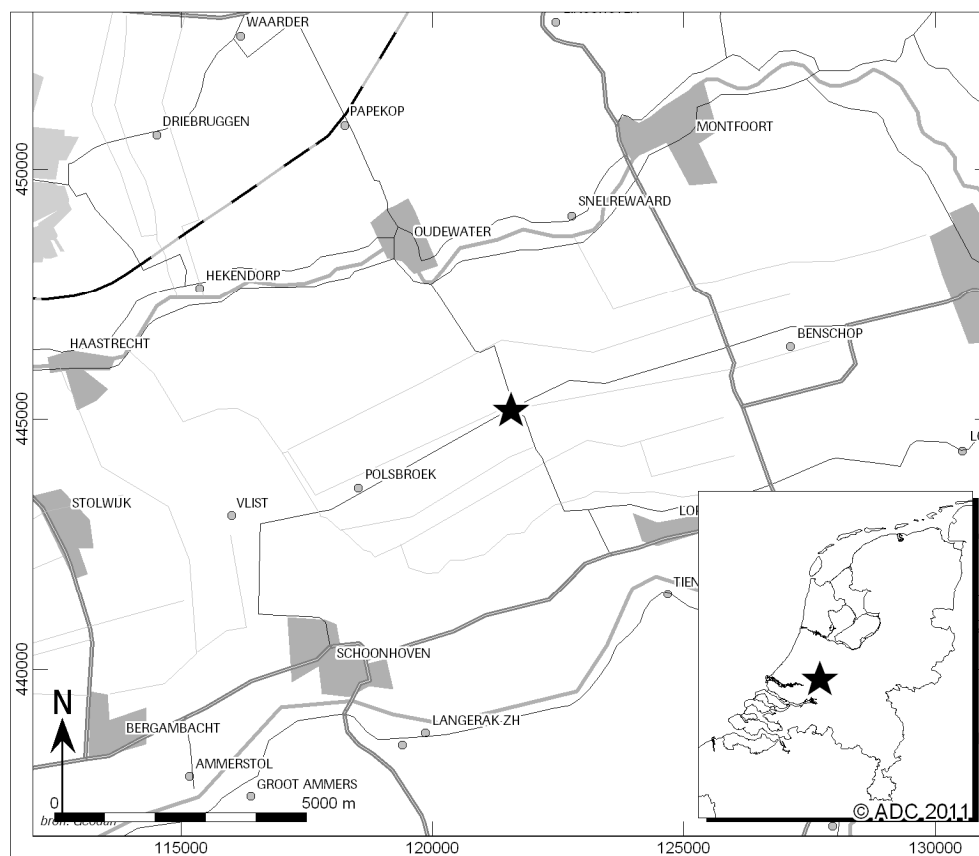
Geraadpleegde websites

<http://archis2.archis.nl>
<http://www.ahn.nl>
<http://www.kich.nl>



Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1 Locatie van het plangebied
- Afb. 2 Detailkaart van het plangebied
- Afb. 3 Locatie van het plangebied op de topografische kaart van 1958
- Afb. 4 Het plangebied afgebeeld op het AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland)
- Afb. 5 Indicatieve Kaart Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen
- Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.



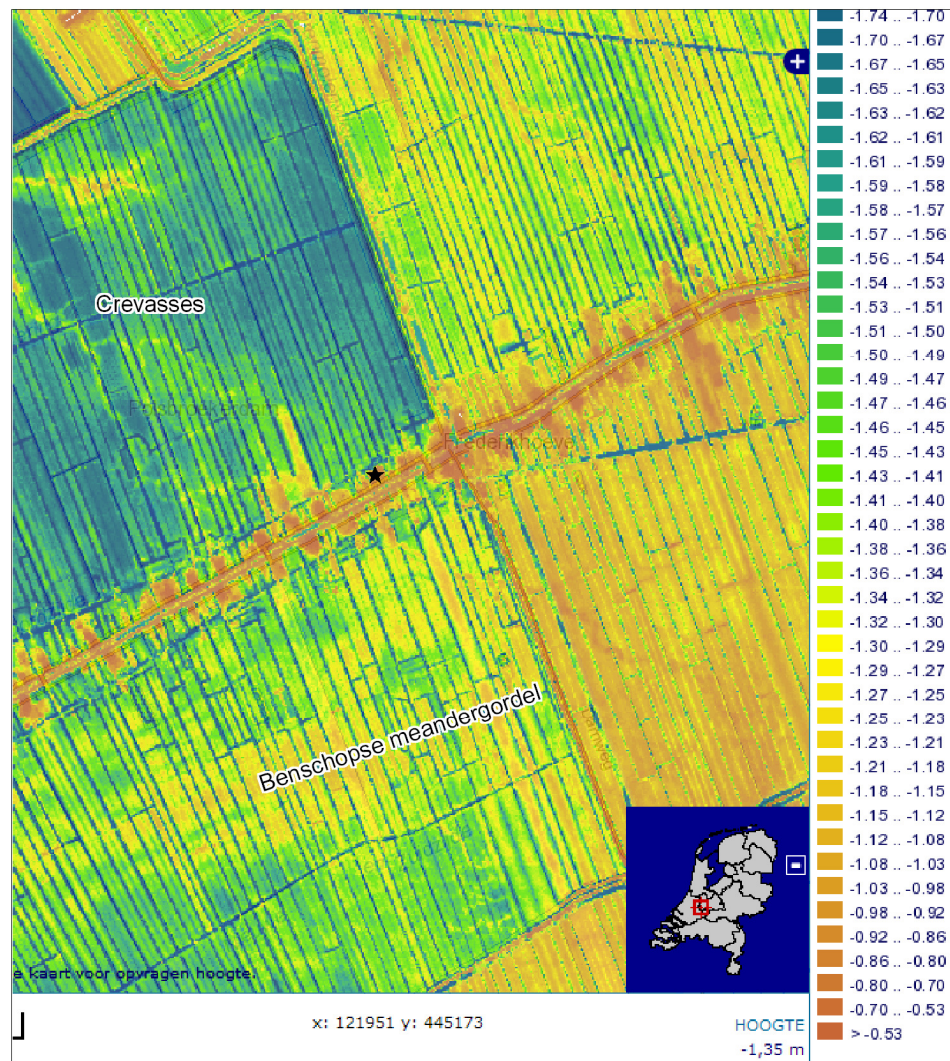
Afb. 1 Locatie van het plangebied



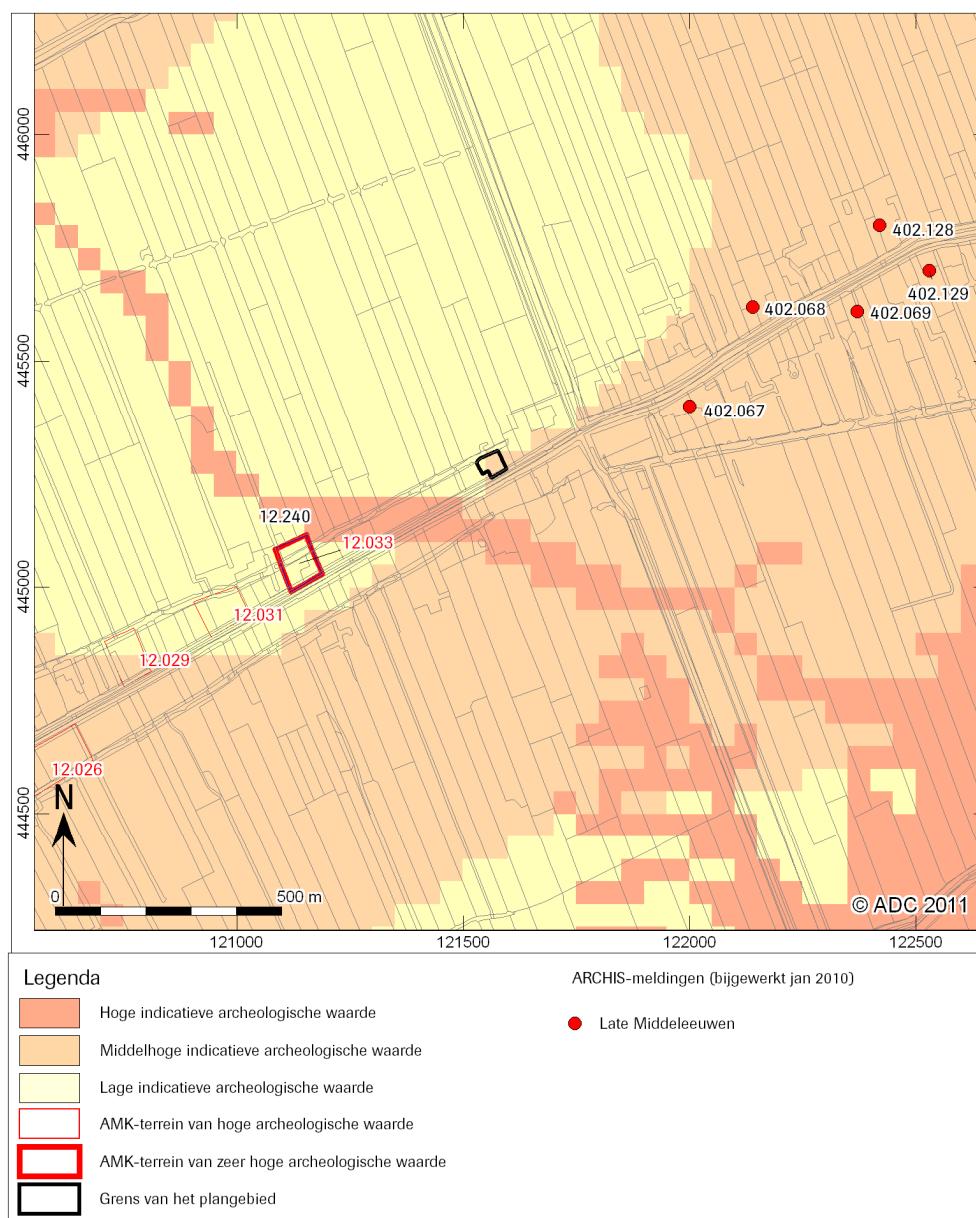
Afb. 2 Detailkaart van het plangebied



Afb. 3 Locatie van het plangebied op de topografische kaart van 1958



Afb. 4 Het plangebied afgebeeld op het AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland)



Afb. 5 Indicatieve Kaart Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen